

Motion till riksdagen 2024/25:3392

av Rickard Nordin m.fl. (C)

med anledning av prop. 2024/25:150 Finansiering och riskdelning vid investeringar i ny kärnkraft

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår propositionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med heltäckande konsekvensanalyser av de förslag som presenteras i propositionen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med ett förslag om att elsystemet ska byggas ut på marknadsmässiga villkor enligt teknikneutrala principer i syfte att säkerställa att utbyggnaden är samhällsekonomiskt effektiv och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vi står inför ett helt nytt säkerhetsläge i Sverige och Europa, kanske det allvarligaste sedan andra världskriget. Nya utmaningar kräver att vi prioriterar samhällets resurser och använder våra gemensamma medel med stor eftertanke. I ett sådant läge anser vi att det är oansvarigt att öka Sveriges statsskuld med hundratals miljarder till subventioner på en dyr modell till ett enda kraftslag, för att öka elproduktionen, när alternativ finns. Därför yrkar Centerpartiet avslag på regeringens proposition.

Centerpartiet instämmer med regeringens intentioner att vi kraftigt behöver bygga ut produktionen av fossilfri elproduktion, för vår säkerhet, för sänkta elräkningar, för att växla upp klimatarbetet och för att se till att Sverige kan fortsätta växa och skapa nya gröna jobb i hela landet, men vi vänder oss mot förslagen i gällande proposition.

Centerpartiet har länge varit en drivande kraft för en långsiktig och ambitiös energipolitik som också säkerställer efterlevnaden av de energipolitiska målen. Det är också därför som Centerpartiet värnar om en teknikneutral politik på riktigt, så länge som de

klimatskadliga utsläppen inte ökar. Bakom ordet teknikneutral finns en idé om att göra saker så billigt och effektivt som möjligt. Vi anser att det är det bästa sättet att få mer fossilfri el och ett robust elsystem som förmår leverera el dygnet runt till hela Sverige utan att höja dagens låga elpriser. Vi välkomnar att regeringen öppnar upp för samtal med forskare, investerare och företag om hur svensk elförsörjning kan byggas – snabbast, billigast och med minst skada på klimat och miljö. Vi presenterar några konkreta förslag för mer effekt i denna motion.

Utöver detta anser vi att regeringen också behöver fokusera på möjliggörande åtgärder, som att se till att tillståndsprocesserna skyndas på och att tidsfristerna efterlevs. I övrigt ska marknaden styra mot billigaste och bästa tekniska lösningar.

Regeringens energipolitik inklusive förslagen i propositionen har fokus mot att säkerställa tillräcklig elförsörjning till 2045. Vi vet att den gröna industrin kommer att behöva mycket mer el i närtid, därför anser vi att regeringen ska återkomma med energipolitiska mål även för år 2030 och år 2035.

Vi instämmer med regeringens mål att säkerställa elsystemets motståndskraft och robusthet, men beklagar att man i propositionen ensidigt fokuserat på ett enskilt kraftslag, när det är funktionen som borde vara överordnad. Centerpartiet har i motionen alternativa förslag för att säkerställa att flexibel baskraft byggs ut, förslag som dessutom är mer kostnadseffektiva än de som föreslås i gällande proposition.

Våra huvudsakliga invändningar mot förslagen i propositionen

Regeringen slår fast att det krävs statligt stöd för att bygga ny kärnkraft. För att finansiera prissäkringen föreslås en rad subventioner med många ännu oklara parametrar. Hur mycket effekt som ramen kommer att skapa är också oklart, eftersom varje enskilt projekt kommer att förhandla om stödnivåer. Vi vet således inte vad kostnaderna för den som ska betala kommer att bli. Vi vet heller inte vem som ska bekosta de skattehöjningar som kommer att behöva göras i samband med regeringens förslag. De exempel som regeringen har kring kostnader för ett hushåll utgår från scenarier som dessutom är helt orealistiska när det gäller exempelvis byggtid, förväntat elpris och flera andra parametrar. Inga känslighetsanalyser är gjorda av dessa exempel.

Tidsplanen är också osäker. De senast byggda kärnkraftverken i Europa har dragits med stora förseningar. När en förhandling med staten om stödnivåer kan vara klar ska flera expertmyndigheter granska och godkänna, ett tillståndsförfarande inledas och kommissionen godkänna varje enskilt förslag. Vi befärar att ny kärnkraft i Sverige kan ta lång tid att godkänna och bygga, vilket gör det svårt för näringslivet att planera när man kan räkna med el.

Inga utredningar om alternativa modeller för svensk elförsörjning har gjorts, vilket gör att vi inte vet om förslagen i regeringens proposition innebär ett effektivt nyttjande av resurser. Kritiken mot detta har varit massiv från remissinstanserna och Riksrevisionens tidigare rapport kring elsystemet kritiserade bristen på konsekvensanalyser kring fattade beslut. De konsekvensanalyser som den granskningen avsåg var betydligt mer omfattande än de regeringen nu presenterar.

Vi får inga svar på hur marknaden förväntas påverkas, vare sig i form av elpriser, i form av uteblivna investeringar kring andra kraftslag eller i form av påverkan på elbehovet med tanke på att industrin behöver vänta på elen länge osv.

Centerpartiets förslag

Vattenkraften

Centerpartiet vill skyndsamt återinföra miljöprövningar av vattenkraften och att regeringen förtydligar möjliga undantag inom EU-rätten, för att säkerställa att miljöprövningarna inte resulterar i stora effekttapp.

Centerpartiet uppmanar regeringen att skyndsamt utreda förslagen som presenterats i en rapport, som visar att vi redan till 2035 kan nå en effekttökning som motsvarar mer än en hel kärnkraftsreaktor, till en fjärdedel av priset i regeringens proposition. Åtgärderna som föreslås i rapporten kan börja ge effekt redan om tre–fem år och ge en effekttökning till 2035. Den totala identifierade potentialen är 4 000 MW, vilket motsvarar 370 000 hushåll eller ungefär fyra kärnkraftsreaktorer. Om tillståndprocesserna påskyndas kan effekthöjningarna genomföras tidigare än så.

Kraftvärme

Energimyndigheten har tagit fram en fjärrvärme- och kraftvärmestrategi samt potentialrapport som visar att det finns en lönsam utbyggnadspotential på ungefär 800 MW och att ytterligare 1 000 MW sannolikt skulle vara samhällsekonomiskt lönsamt, vilket motsvarar närmare två kärnkraftsreaktorer till en kostnad om bara 3–4 miljarder kronor.

Rapporten visar också att det finns stora systemnyttor och ekonomiska vinster i storleksordningen 100–130 miljarder kronor att bibehålla kraftvärmen och på 85–115 miljarder kronor att bibehålla fjärrvärmen fram till 2050. Regeringen bör skyndsamt utreda genomförandet av förslagen i rapporten.

Stigande fjärrvärmepriser riskerar i dag att gynna alternativa lösningar trots att detta inte är lönsamt ur ett samhällsperspektiv, eftersom det skulle kräva ett massivt utbyggt elnät och spå på de utmaningar Sverige har i elsystemet en kall vinterdag. Regeringens återkommande höjningar av elskatten förvärrar problemet eftersom bolagen drabbas av en hög beskattning trots låga elpriser, vilket omöjliggör ett nyttjande av värmepumpar i de situationer då vi har överskott på el för att sedan lagra värmen. När elpriset är högt och mer el behöver komma in i systemet kan bolagen i stället producera än mer el än vad de i dag gör. På så sätt sparas också det värdefulla biobränslet både till användning i andra sektorer som behöver ställa om och till timmar med högre elpris. Samtidigt får kunderna lägre fjärrvärmepriser – en stor vinst både för den enskilde, för bolagen och för samhället.

Vindkraft

Villkorade tillstånd för ny vindkraft innebär att Forsvarsmakten, i stället för att enbart ge ett godkännande eller ett nekande, tydligt redogör för vad som krävs för att ett vindkraftsprojekt ska kunna godkännas. Detta kan medföra en snabbare och smidigare utbyggnad av vindkraften, eftersom det skapar tydlighet och förutsägbarhet för projektutvecklare. Genom att tydligt ange vilka villkor som måste uppfyllas kan man öka acceptansen för vindkraftsprojekt, både hos allmänheten och hos berörda myndigheter. Sverige bör ta efter exempel från andra länder, som Danmark och Storbritannien, där villkorade tillstånd redan används.

Vi välkomnar att regeringen äntligen valt att låta fastighetsskatten återgå till den kommun där vindkraftsprojektet byggs. Det är ett viktigt steg för att öka den lokala acceptansen, inte minst eftersom allt fler projekt i dag stoppas av lokalt motstånd. Vi anser dock att regeringen ska göra om modellen för att låta fastighetsskatten tillfalla kommunens budget direkt, för att skapa större förutsägbarhet.

Centerpartiet vill behålla en stark kommunal roll i vindkraftsplaneringen, men anser att det nuvarande vetot behöver reformeras. Vi vill att kommunerna ska involveras tidigare i processen och att markägare och närboende ska kompenseras på ett rättvist sätt.

Centerpartiet anser att det bör vara ett statligt ansvar att finansiera anslutningen till stam-nätet för stora fossilfria produktionskällor. Regeringen bör skyndsamt utreda ett teknik-neutralt stöd.

Regeringens avslag av nära samtliga ansökningar av ny havsbaserad vindkraft kan få kraftig påverkan på svenskt näringsliv i södra Sverige, och riskerar att hundratusentals jobb går förlorade. Den havsbaserade vindkraften har en stor potential att bidra till svensk elförsörjning, och vi uppmanar därför regeringen att skyndsamt införa ett nytt ansökningsförfarande för den havsbaserade vindkraften.

Solceller

Just nu väntar solparker på 20 TWh, motsvarande två hela kärnkraftsreaktorer, på besked om tillstånd. Solparkerna byggs utan subventioner, rekordsnabbt och i delar av landet som desperat behöver mer elproduktion. Solkraften kan snabbt pressa elpriserna som drabbar både företag och hushåll. En solcellsanläggning kan byggas och anslutas till elnätet på 12–18 månader. Men det finns dessvärre i dag ett juridiskt moment 22 för den som vill bygga solcellspark. Aktören måste bevisa att det inte skulle gå att i stället bygga vindkraft på marken som tas i anspråk, vilket skapar en hierarki mellan kraftslagen. Regeringen bör förtydliga att det inte råder en inneboende hierarki mellan kraftslagen i instruktionen till länsstyrelserna.

I dag kan ägare av solceller för mikroproduktion få skattereduktion för såld solel på 60 öre per kWh. Regeringen vill ta bort denna möjlighet från 2026, vilket Centerpartiet motsätter sig. Om skattereduktionen försvinner minskar lönsamheten för solceller drastiskt och minskar utbyggnadstakten i ett läge där mer decentraliserad kraft behövs.

Kärnkraft

Baserat på priserna i elområde 3 under de senaste fem åren torde effekthöjningar och livstidsförlängningar i befintlig kärnkraft vara lönsamma. Effekthöjningar har gjorts vid ett flertal tillfällen, men också försenats eller lagts på is eftersom hela nätanslutningen behövt finansieras av elproducenterna.

En överhängande risk med regeringens massiva subventioner för ny kärnkraft är att andra investeringar slås ut. Det gäller inte bara förnybara kraftslag utan livstidsförlängningarna av befintliga kärnkraftsreaktorer har bedömts ligga i farozonen för att genomföras, trots att de är betydligt mer kostnadseffektiva än nya reaktorer. Det är bara ett i raden av exempel på hur storskaliga riktade subventioner snedvrider marknaden på skattebetalarnas bekostnad.

Energieffektivisering

Utöver att möta ett ökat elbehov med mer elproduktion finns viktiga åtgärder att genomföra redan i dag som kan spara på energi, ge snabba kostnadsminskningar och minska kostnaderna för hela systemet. Energimyndigheten har räknat att den lönsamma potentialen för energieffektivisering uppgår till 20–25 TWh till 2030. Det är ungefär var femte kWh vi i dag använder.

Vid energieffektivisering blir utbyggnadsbehovet av såväl elproduktion som elnät billigare, resursanvändningen minskar och belastningen på miljön blir mindre. Det är också det billigaste och snabbaste sättet att frigöra mer energi och effekt.

Det finns stor potential att energieffektivisera i svenska hushåll, och därför bör regeringen bredda det gröna avdraget till att inkludera fler gröna tekniker som bidrar till energieffektivisering. Företag som investerar i energieffektiviseringsåtgärder bör få snabbare avskrivningsregler.

Dagens energideklarationer är en stor administrativ börda och är inte ändamålsenliga. Regeringen ska skyndsamt förtydliga begrepp som försvårar tolkningen av reglerna och se till att energideklarationerna faktiskt styr mot energieffektivisering.

Att energieffektivisera i EU är ett snabbt sätt att sänka elpriserna och minska klimatutsläppen. Regeringen bör därför vara drivande för ett energieffektiviseringsmål om 50 procent till 2030 i EU. Ekodesigndirektivet har redan lett till energieffektivisering av ett flertal vardagsprodukter. Vi anser att det bör breddas för att omfatta fler produktkategorier och främja mer energieffektiv teknik.

Flexibilitet

Om en verksamhet har möjlighet att flytta sin elanvändning i tid kan effektoppar undvikas och nätet blir inte överbelastat, samtidigt som verksamheten får lägre elkostnader. Det finns redan i dag tjänsteföretag som säljer el genom smarta tjänster där det ingår att man kan få lägre elpris om man exempelvis laddar bilen på natten när efterfrågan är lägre. Digitaliseringen underlättar alltså en övergång till ett elsystem med större andel variabel elproduktion. Efterfrågefleksibilitet bidrar också till att resurserna i elsystemet används effektivt eftersom kostnaderna för att bygga ut elproduktionen minskar. Vi vill uppmuntra fler att bidra till att göra systemet mer flexibelt genom att inkludera smarta tekniker i det gröna avdraget.

Trots möjligheterna styr dagens skattesystem med hög energiskatt och ett fast belopp inte mot flexibilitet. Inte heller elnätsregleringen premierar flexibilitet och effektivare resursutnyttjande, vare sig i tariffstrukturen med en hög andel fasta kostnader eller i bolagens intäktsreglering där utbyggnad av nät är det som premieras och ger avkastning. I stället borde ökat utnyttjande av befintliga nät värderas högre, likt infrastrukturens fyrstegsprincip där utbyggnad kommer i sista hand. Utbyggnad är dessutom det alternativ som tar längst tid att genomföra. Nyttorna från flexibiliteten är svåra att bedöma, men värderas åtminstone till miljardbelopp årligen.

Nytt marknadsverktyg: elgarantisystem

Centerpartiet värnar om vår nuvarande energimarknad och tror, likt en mängd remissinstanser, att en ökad politisering av elmarknaden kommer att försena och fördyra ny

elproduktion. Däremot kommer det att behövas komplement till nuvarande modell som fortsatt håller elpriserna nere, men som ser till att el finns under alla dygnets timmar. Vi vill därför införa ett elgarantisystem med effektupphandling som tryggar elförsörjningen genom att täcka upp med produktion från flexibla källor de få timmar om året som ordinarie elsystem inte räcker till.

Systemet är ett komplement till dagens energimarknad som prissätter och ökar lönsamheten i planerbar och flexibel kraftproduktion för att kapa pristopparna. Ersättningen ska också kunna gå till befintliga kraftverk som med enkla och kostnadseffektiva medel kan skruva upp sin produktion i den befintliga anläggningen och även innefatta exempelvis gårdsstöd för biogasturbiner.

Slutord

Tid och pengar är viktiga resurser när vi bygger vårt samhälle långsiktigt, hanterar kortsiktiga kriser och prioriterar våra gemensamma resurser. Centerpartiet prioriterar att säkerställa tillräcklig elproduktion över enskilda teknikval. Centerpartiet har tagit fram en alternativ strategi för Sveriges elförsörjning, som tack vare effekthöjningar inom befintlig kraft, i kraftvärmen i söder och i vattenkraften i norr kan täcka ett ökat elbehov och vara på plats dubbelt så snabbt som regeringens förslag till en fjärdedel av priset, vilket vi synliggör med denna motion. Tillsammans med åtgärder inom våra andra fossilfria kraftslag kan vi möta Sveriges ökade elbehov – för vår gemensamma säkerhet, för elpriserna, för klimatomställningen, för jobben och för en ljusare framtid.

Rickard Nordin (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Anders Ådahl (C)